

● استخراج جیب = استخراج جیب واحدة باعمال
المؤسسة على قواعد الهندسية و الحسابية / رياضيات / عربی
istixrāj-u jayb = istixrāj-u jayb-in wāhida bi-a'māl-il
mu'assisa 'alā qawā'id-il hindisiya wa-a ḥisābiya

قاضی زاده رومی، موسی بن محمود، - ۸۱۵ قمری
qāzī-zāde rūmī, mūsā ebn-e mahmūd (- 1413)

در شرح و تحریر و تکمیل رساله «جیب درجه واحده» غیاث
الدین جمشید (م-۸۳۲) است که بنا بر نوشته قاضی زاده در
دیباچه، این رساله از الهامات غیاث الدین جمشید بود و چون از
شدت ایجاز از حد الفاظ گذشته بود به توضیح و تحریر نیاز
داشت. غیاث الدین جمشید در دیباچه «مفتاح الحساب» نام این
رساله را در جمله تألیفات خود یاد می کند و در حاشیه نسخه
چاپی (صفحه ۳ مفتاح الحساب چاپ تهران) چنین آمده است:
«غیاث الدین جمشید رساله ای در استخراج جیب درجه واحده تا
تاسعه در نهایت دقت نگاشته اما آن را بر اثر کوتاهی عمر به
پایان نرسانید. قاضی زاده آن را تکمیل و شرح کرد.» ابوالقاسم
قربانی مؤلف «کاشانی نامه» این نظر را رد کرده و در اثبات آن
که او رساله خود را به پایان برد دلائلی اقامه نموده است.

آغاز: بسملة احمده علی جزیل انعامه و جمیل اکرامه ... و بعد
فهنده رساله فی استخراج جیب درجه واحده باعمال مؤسسه علی
قواعد هندسیه و حسابیه قد الهم بها الاخ الاعز ... غیاثا جمشید و
المبرزون فی الصناعت. .. مع تكثر العدد و توفر العدد ... لم یحرموا
حول تحقیقه ... حتی اقل بعضهم لیس الی معرفة و تر ثلث القوس
... طریق لکن لما کان فی کلامه ایجاز ... و جب علی من طریق
الاخوه ان ابسط ما ذکره و اکشف ما ستره
انجام: و نقص الحاصل من ثلثة امثاله فالباقی هو الجیب
المطلوب و لنختم الکلام ههنا حامدون لولی الحمد و مصلین
علی نبی العهد و وصیه و آلهما ائمه الهداه لامته
چاپ: همراه رساله «سلم السماء»، چاپ سنگی
[کاشانی نامه ۲۰۰]

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۳۱۸۰/۱۱

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی کا، تا: ۸۳۶ق، جا: سمرقند؛ کاغذ: ترمه، جلد:
میشن یشمی نو، ۲۳ سطر، اندازه: ۲۵×۱۲سم [ف: ۶-۲۶۴]

۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۲۳۳۵/۶

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ و شکسته، کا: محمد علی قائنی، تا: ۱۹ شوال ۱۲۶۳ق؛
پس از آن مسئله ای هندسی در باب پنج ضلعی است در ۶ سطر و
دو شکل به زبان عربی به امضاء سید محمد علی قائنی که
خوشبختانه از حک و دستبرد محفوظ مانده و چنین آغاز می شود:
«کل مخمس فی دائره مربع نصف قطرها خمس مربع»؛ کاغذ:
حنائی آهار مهره، جلد: تیماج مشکئی، اندازه: ۲۰/۵۲×۱۴/۲سم

نام مؤلف به استاد فهرستواره منزوی ۲۵۹۶/۴ تعیین گردید؛ خط:
نستعلیق، کا: عبد الحسین فرزند حاج میر عبدی محمد دزفولی، تا:
۱۲۸۶ق؛ کاغذ: شکری رنگ، جلد: مقوایی، ۱۱ص (۱۵۷-۱۶۷)،
۱۵ سطر، اندازه: ۲۱×۱۴سم [ف: ۹-۷۹]

استخراج جدول لو گاریتم < لو گاریتم

● استخراج جواب سؤال ها از جدول جفر جامع =
استخراج ما فی الضمیر = استخراج ضمیر / علوم غریبه /

فارسی

'estextrāj-e javāb-e so'āl-hā az jadval-e jafr-e jāme' =
estextrāj-e mā fi-z zamīr = estextrāj-e zamīr

رساله ای مختصر ولی کامل است در چگونگی استخراج جواب
سؤال ها از جفر جامع. رساله حاضر جدولی جفری هم در ادامه
دارد که کلاً یک صفحه را شامل است.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۸۰۷۵/۳

آغاز: بسمله و به تفتی - بدانکه در اصل مسائلی چند است که
استخراج ما فی الضمیر می کند. بدان وفقک الله تعالی که اصل
این کتاب وضع کرده شده است از برای بیان این علم بطریق
اجمال و تفصیلش این است که هر گاه اراده داشته باشد استخراج
جواب سوالی را در هر فعلی که باشد پس بگیر جدول چهار در
هفت را که وضع کرده شده است از برای آن حرفی که منسوب
بمنزل سؤال است که منزل قمر است؛ انجام: و از آنجا حروف
مستحصله حاصل کند بطریقی که ذکر خواهد شد و صورت
جدول این است [جدول]

خط: نستعلیق تحریری، کا: علی بن زین الدین بن محمد بن حسن
بن شهید الثانی (نوه مؤلف)، تا: ۱۰۸۷ق؛ خط بسیار نونویس و
جدید؛ جلد: مقوایی یا روکش تیماج قهوه ای مجدول، ۱گ
(۱۸۱پ)، اندازه: ۱۷/۹×۱۱/۳سم [ف: ۲۷/۱ - ۱۳۱]

● استخراج جواهر المعادن الفضة و الذهب / کیمیا /

عربی

istixrāj-u jawāhir-il ma'ādin-il fiḍḍa wa-d ḡahab

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۳۶/۳

آغاز: بسمله، حمدله، صلوات. اما بعد، فانه بیان فی استخراج
جواهر المعادن الفضة و الذهب و انواعها کثیر. اعلم ایها الطالب
الجلیل الشأن؛ انجام: و هذا افضل من کل التنکار عند الحكماء ...
تمت

از ناشناس، در دو سر بند «حجر الفضة» و «فی بیان الذهب» و
سربندهای کوچک تر «نوع آخر»؛ خط: نسخ تحریری، بی کا، تا:
سده های ۱۲-۱۳؛ ۵گ (۱۰۵-۱۰۹ار) [ف: ۱-۱۷]

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276240

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۰/۲۰۱۲